

Vrije wil was toch al een illusie

De moderne mens wordt gestuurd door data en gadgets. Hebben we nog een vrije wil? En wat is dat dan precies?

Big Data, Google and the End of Free Will. Een onwaarschijnlijke kop boven het artikel van Yuval Noah in de FT van 26 augustus. Zijn redentatie is dat kunstmatige intelligentie zo goed wordt dat het alle beslissingen voor ons gaat nemen. Wij waaien slechts mee als vaandels in de wind. Is dit het einde van de vrije wil?

De vraag is: bestaat die vrije wil eigenlijk wel? Een ontkenning zou niet misstaan in het rijtje 'de wereld staat niet in het centrum van het universum' (Copernicus) en 'mensen zijn geëvolueerd uit apen' (Darwin). Hoe langer je erover nadenkt, hoe slechter het begrip 'vrije wil' lijkt te zijn gedefinieerd. Een beslissing die (deterministisch) wordt bepaald door ons verleden en onze omgeving is niet vrij. Dat lijkt op hoe we ons een robot voorstellen die een programma afdraait. Helaas lost het ook niks op om willekeur aan een beslissing toe te voegen, bijvoorbeeld door met een dobbelsteen te bepalen wat je doet. Een dobbelsteen heeft immers óók geen vrije wil.

Er zijn experimenten gedaan waarbij is gemeten dat we al een aantal seconden voor het tot ons bewustzijn doordringt een besluit hebben genomen (Dick Swaab in de NRC van 24 september). Misschien is die vrije wil dus gewoon een illusie. Iets wat we onszelf achteraf wijs maken. Wellicht is het een nuttige eigenschap die is ontstaan door natuurlijke selectie. Dat is toch wel een wereldschokkende conclusie: kunnen we

..... iemand nog verantwoordelijk houden voor een misdrijf als hij of zij er niet zelf voor heeft gekozen?

Laat ik toch maar een poging doen om (de illusie van) de vrije wil te definiëren op een manier die ook te kwantificeren is — daar houden wij bèta's van. Ik stel voor de vrije wil gelijk te stellen aan de complexiteit van een beslissing. Dus: hoe langer je op een beslissing reflecteert, en hoe minder het een reflex is op je omgeving, hoe vrijer je die ervaart.

Terug naar de FT. Met alle media die ons elke seconde van de dag bezig houden, is er steeds minder ruimte voor reflectie. Een minuut verveling leidt al snel tot een greep naar de smartphone. We worden steeds reactiever op onze omgeving. Steeds minder beslissingen zijn dus vrij. We vormen met zijn allen een soort collectief bewustzijn: radertjes in een groot netwerk, die constant op elkaar reageren, zonder al te veel reflectie.

Ondertussen verzamelen de Googles in deze wereld hun big data. Actie en reacties, miljarden per dag. In deze digitale wereld bent u slechts een verzameling patronen. Bij elke actie en reactie kan steeds preciezer voorspeld worden wat u interessant vindt en wat u wilt gaan doen. Vrij of niet, dadelijk hoeft u helemaal niks meer zelf te beslissen.

Hoe moet u nu verder als vrije wil slechts een illusie is? Dat was het al. Dus geen paniek, er is niks veranderd. Sla gewoon de bladzijde om en denk hier even aan als u weer online gaat.

.....
Max Welling is hoogleraar machine learning (UvA) en co-founder van Scyfer.

Ik zeg wat ik denk en ik denk wat ik wil.

Jan Fred van Wijnen, chef Morgen

Dat denk je maar.

Max Welling